

PRIMER OSNOVNE ŠOLE S STATUSOM MEDKULTURNE ŠOLE V SLOVENIJI / Mag. Branka Huč, profesorica razrednega pouka, Vrtec Čebelica, OŠ Gabrovka-Dole; Majda Cencič, Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta

UVOD

Pojav preseljevanja narodov poznamo že iz zgodovine in je zelo aktualen tudi v današnjem času. Do nedavnega so največ priložnosti za boljše življenje v Sloveniji videli prebivalci držav iz bivše Jugoslavije, saj je statistika pokazala, da je bilo leta 2012 več kot 70 % priseljenih v Slovenijo prav iz nje (Vir 1). V sedanjem času se z begunskim valom to stanje spreminja, saj imamo v šolah tudi otroke iz Sirije, Irana, Bolgarije ipd.

Otroci priseljenjskih staršev imajo enake pravice do šolanja kot drugi. Z učenci, ki imajo status tujca,¹ se srečamo v veliko slovenskih šolah. Na nekaterih osnovnih šolah je več učencev priseljencev,² na drugih manj. Na področju priseljenjskih učencev v slovenskih osnovnih šolah se stanje izboljšuje, saj različni projekti strokovnim delavcem ponujajo konkretne rešitve za delo z omenjeno skupino učencev.

V besedilu predstavljamo primer osnovne šole s statusom medkulture šole in različna mnenja ter način dela strokovnih delavcev in tudi poglede ter izkušnje učencev, ki obiskujejo to šolo, in njihovih staršev.

PRIMER ŠOLE, KI DELUJE V SMERI SOCIALNE KOHEZIJE IN INKLUZIJE

Slovenska osnovna šola je pridobila status medkulture šole, saj vključuje veliko priseljenjskih učencev prve, druge in tretje generacije. S šolo smo se podrobneje seznanili v šolskem letu 2013/2014.

V predstavitvi primera se usmerjamo na:

- način vključevanja in sprejemanja učencev priseljencev,
- možnosti, oblike in metode učenja slovenščine in

- na načine in pogostost sodelovanja staršev s šolo.

Podatke smo pridobili na osnovi delno strukturiranih individualnih in skupinskih intervjujev z ravnateljem šole,³ učiteljem slovenščine, učiteljem maternega jezika, z nekaterimi učenci priseljenci in njihovimi starši. Poleg tega smo vključili opazovanje z udeležbo pri pouku slovenščine in pouku maternega jezika priseljencev. Eno šolsko uro smo prisostvovali delu pripravljavnice za učence od prvega do tretjega razreda in delu pripravljavnice za učence od četrtega do devetega razreda. Opazovali smo tudi učno uro enega maternega jezika. Pri opazovanju smo sprotne opažanja zapisovali v obliki delovnih zapiskov.

OPIS ŠOLE IN SODELUJOČIH OSEB V ŠTUDIJI MEDKULTURNE ŠOLE

V eni od slovenskih televizijskih oddaj so dejali, da med sto osnovnimi šolami, ki so bile najboljše na nacionalnem preverjanju znanja, ni marsikatero dobre šole in da tako tudi ni omenjene šole ter da so jo pred leti skoraj zaprli in otroke izpisovali. Danes pa, da je to »šola, ki uspešno opravlja težko delo. Med drugim vključuje tudi otroke, begunce iz aAzilnega doma« (Vir 2).

Ob vstopu na šolsko dvorišče se srečamo z razigranimi otroki in učitelji. Na vsakem koraku nas pozdravljajo. Vhod v šolo je opremljen z napisom, da je šola »multikulturalna, multietnična, multinacionalna in večjezična«. Podatek, da je na šoli večinski delež učencev priseljencev, upravičuje te nazive. Učencev prve, druge ali tretje generacije je skupaj več kot 90 %. Na vhodu so na oglasni deski pritrjena obvestila v več jezikih. Tudi na tleh in po stopnicah nas spremljajo pozdravi v več jezikih.

Slika 1: Pozdrav v različnih jezikih, ki obiskovalca spremljajo na vsakem koraku

Zaznati je, da je medkulturno okolje spodbudno, neobremenjeno s predsodki in nestrpnostjo in spodbuja razmišljanje o različnih kulturah. Glede na Smernice (2012, Vir 3) ocenjujemo, da šola zagotavlja prijetno okolje, sprejema, hkrati pa razvija medkulturne zmožnosti, saj razvija zanimanje in radovednost za druge kulture učencem, strokovnim delavcem in obiskovalcem šole.

Ravnatelj pojasni, da so pred nekaj leti zaradi javne izjave pomembne osebnosti, »da so na šoli sami problemi in da bi jo bilo treba zapreti,« slovenski starši svoje otroke izpisali iz šole in je tako postala geto šola. Sedaj število učencev narašča in šolo obiskuje okoli 250 učencev. Od tega je 98 % neslovencev⁴ in samo 2 % učencev slovenskega porekla. Učenci prihajajo iz dvanajstih različnih držav. Največ učencev prihaja iz držav bivše Jugoslavije, od tega 2/3 učencev z območja Bosne in Hercegovine, drugi prihajajo iz Srbije, Makedonije in drugih držav. Na šoli lahko srečamo tudi učenca iz Irana in Brazilije. 10 % teh učencev živi v azilnem domu.

¹ Status tujca imajo učenci prvi dve leti življenja v Sloveniji.

² Šole, ki imajo večje število učencev priseljencev, lahko dobijo status medkulture šole.

³ Uporabljamo moško obliko, tudi če so sodelovalce ženske.

⁴ Ravnatelj pripomni, da so ga opozorili, da izraz ni primeren in da je žaljiv.

Slika 2: Prikaz držav iz katerih prihajajo učenci

Ravnatelj šole opisujemo kot odprtega človeka, ki »ničesar ne skriva« in rad deli svoje izkušnje in mnenja, je iskren, duhovit in odprt ter pripravljen kritično govoriti o preseljevanju in priseljencih, saj ima sam izkušnje preseljevanja, o Slovencih, Sloveniji in praksi drugih držav. Ocenjujemo, da dobro opravlja delo, saj je dobil 100 % podporo sveta staršev in je že leta ravnatelj. S svojo življenjsko zgodbo je zgled učencem in njihovim staršem.

Učitelj slovenščine je profesor razrednega pouka z več kot 20 leti delovne dobe, ki pa že vrsto let poučuje na predmetni stopnji slovenščino in po potrebi tudi matematiko ter vodi še pripravljalnico za učence priseljence od četrtega do devetega razreda.

Z nami je sodeloval tudi multiplikator v projektu Uspešno vključevanje otrok priseljencev, projekt Evropskega socialnega sklada z naslovom »Razvijamo medkulturnost kot novo obliko sobivanja. Izboljšanje usposobljenosti strokovnih delavcev za uspešnejše vključevanje učencev in dijakov priseljencev v vzgojo in izobraževanje«, prav tako priseljenec, ki poučuje učence priseljence prvega triletja v pripravljalnici. Na šoli je zaposlen prek projekta, poučuje pa še

na štirih drugih šolah. Poleg dela v pripravljalnici vodi tudi individualne ure slovenščine in nudi učno pomoč pri drugih predmetih. Po poklicu je univerzitetni diplomirani inženir, ki je opravil pedagoško-andragoško izobrazbo ter se še dodatno izobražuje na področju inkluzivne pedagogike.

Učitelj bosanskega jezika je »priseljence druge generacije«, rojen v Sloveniji in ima različne izkušnje tudi pri drugem delu, ne le na področju poučevanja. Pouk bosanskega jezika, ki ga vodi, ali kot sam poimenuje »jezikovne delavnice«, financira občina, obiskujejo pa jih predvsem otroci, ki so prišli v Slovenijo, manj pa je takih, ki so v Sloveniji rojeni.

Intervju smo imeli tudi s petimi učenci, štirje so bili priseljenci iz Bosne in eden iz Bolgarije. Izvedeli smo, da so se v Slovenijo najprej preselili očetje, nato pa še družina. Očetje so v glavnem zidarji ali trgovci, matere pa čistilke, delajo v pralnici ali so nezaposlene.

Intervju smo izvedli tudi z dvema materama učenk priseljenk, saj jih več ni bilo pripravljenih sodelovati. Obe sta brez dela, »saj službe ni lahko najti«, a pripravljene poprijeti za vsako delo, npr. čistilke, kuharice, šivilje ipd. Tudi v Bosni sta bili vedno gospodinji.

NAČINI VKLJUČEVANJA IN SPREJEMANJA UČENCEV PRISELJENCEV

Šola ob vključitvi novega učenca o njem ne pridobiva posebnih podatkov. Učenec je vključen v razred glede na to, kateri razred je končal doma. Za bolj učinkovito vključitev ravnatelj predlaga uvedbo preizkusa znanja, ki bi pokazal otrokovo predznanje.

Učenci so upravičeni do individualnega programa, ki ga izvajajo v fizični, pa tudi elektronski obliki. Smernice so za vse približno enake, delo pa se prilagaja učencu. Prilagaja se ocenjevanje (besedila, nekje se ponudi več slikovnega materiala, možnost podaljšanega časa/individualnega/večkratnega pisanja preizkusov znanja) in druge prilagoditve. Poleg tega

učitelj za vsak predmet zapiše, kako »vidi tega otroka«. Ta zbirka je v svetovni službi in jo lahko pogleda vsak učitelj. Ob konferencah pa razrednik naredi povzetek, ki ga predstavi tudi staršem (koliko je učenec napredoval v razumevanju, kako se obnaša pri delu v razredu – če sodeluje, se skuša izogniti delu, prinaša potrebščin, domače naloge ipd.).

Strokovni delavec je poudaril pomembnost pozitivne prve izkušnje na novi šoli. Učenec se bo bolje vključeval in razvijal, če bo njegova prva izkušnja v novi državi pozitivna. Na obravnavani šoli učenci doživijo to pozitivno izkušnjo, saj so po svojih besedah in po besedah strokovnih delavcev dobro sprejeti s strani šole, sošolcev in njihovih staršev. Multiplikator opozarja, da se mora otrok najprej sprostiti, se dobro počutiti, ne sme čutiti strahu, da bo lahko začel z učenjem. Intervjuvani učenci pravijo, da se na začetku v šoli niso najbolje znašli. Pri spoznavanju šole so jim večina pomagali prijatelji. Nekateri so že poznali nekaj sovrstnikov, nekateri pa niso poznali nikogar. Vsi so imeli vsaj enega sošolca, ki jim je bil na začetku v pomoč. Največ težav jim je povzročalo nepoznavanje jezika (na primer: učenka priseljenka je povedala, da ob prihodu ni razumela besed v urniku, in je rekla; »kaj pomeni lum in gum in to«).

Učenci vsakega novega priseljenega sošolca popeljejo po šoli in vse je usmerjeno vanje, tako da se zelo hitro vživijo v novo okolje. Ravnatelj je poudaril, da je pri njih empatija do novih učencev dobro razvita, ob tem pa opozoril, da pričakovanja do učencev priseljencev ne smejo biti nič manjša. Tudi učiteljica slovenščine in pripravljalnica ne zaznava nikakršne diskriminacije.

Strokovni delavci poznajo države in kulture svojih učencev ter se zavedajo, da se s tem hitreje približaš priseljencem in si pridobiš njihovo zaupanje. Ugotavljajo, da je spodbudno okolje v veliki meri odvisno od močnega in vplivnega vodje. Izkušnje strokovne delavke, ki delo opravlja tudi

na drugih šolah, pa kažejo, da so razlike v sprejemanju priseljencev, glede na to, od kod prihajajo. Bolje sprejemajo učence npr. iz Severne Amerike kot Albanije. Strokovni delavci tudi menijo, da je še vedno prisotnih veliko stereotipov in predsodkov, namenjenih priseljencem in da se z različnimi medkulturnimi prijemi premalo posvečamo južnim delom Evrope.

Tudi intervjuvani osnovnošolci in starši so strokovne delavce in njihovo delo pohvalili ter dodali, da se jim zdi, da je slovenska šola celo manj zahtevna od njihove. Povedali so, da so v šoli dobili potrebno pomoč, pomoč pa so dobili tudi od prijateljev, ki pa niso Slovenci.

UČENJE SLOVENŠČINE

Učenci priseljenci ob prihodu v Slovenijo največkrat ne znajo slovenskega jezika, saj je odločitev za preselitev v Slovenijo največkrat potekala hitro in nenačrtovano.

Posebej priseljenci »nejugoslovanskih držav« imajo velike težave z usvajanjem slovenščine (na primer učenec iz Irana), saj je na primer njihova pisava popolnoma drugačna, berejo in pišejo od desne proti levi in podobno. Učitelj slovenščine in pripravljavnice je opozoril, da bi bil predvsem za te učence priseljence potreben prilagojen učni načrt, saj je nemogoče od učenca, ki izhaja iz popolnoma druge kulture, pričakovati, da bo usvojil enako raven znanja kot slovenski učenec.

Strokovni delavci pri učencih priseljencih intenzivno spodbujajo uporabo slovenskega jezika v celotnem šolskem prostoru. V primeru te šole slovenski učenci ne vplivajo na hitrejše učenje slovenščine učencev priseljencev, saj so v manjšini. Slovenski učenci se tako naučijo marsikatero tujo besedo, vendar bi si želeli obraten vpliv.

Strokovni delavci slab obisk tečajev slovenščine za odrasle pripisujejo plačljivosti teh, nižji izobrazbi staršev, ki ne dajejo poudarka na čimprejšnje znanje jezika in na neustrezno poučevanje jezika (poučevanje jezika v strokovnem jeziku oziroma v jeziku, ki

se ga priseljenec uči). To je največkrat tudi razlog za prenehanje obiskovanja tečaja.

Po izkušnjah multiplikatorja se učenci največ slovenščine naučijo na šolskih ali izvenšolskih interesnih dejavnostih, saj so te sproščene in je učenje nenamerno. Še posebej mlajše otroke spodbujajo, da ostajajo v podaljšanem bivanju, saj je odnos med učenci in učitelji bolj sproščen kot pri pouku, ker je »vse bolj resno«. Najpomembnejše torej je, da učenci jezik čim več poslušajo »in ga v nekem sproščenem okolju uporabljajo,« in s tem širijo besedni zaklad: »Pa če so tri besede danes, tri besede, je super,« je dodal multiplikator.

Na šoli ponujajo možnost dvotedenske uvajanice, v kateri učenci dobijo (prvo) pozitivno izkušnjo z novo šolo. Izvaja se pred začetkom šolskega leta, traja pa dva tedna. Učenci se v tem času spoznajo, predstavijo, se sprostijo, naučijo se prvih besed, spoznajo šolo (učilnice, hodnik, stranišče, jedilnic ipd.) in učitelje ter kraj. Zanje sta to spoznavna tedna, v katerem je pomembno, da se sprostijo. Tako je zanje prvi šolski dan manj stresen. Multiplikator opozarja, da vsi otroci nimajo možnosti obiska uvajanice: »Dogaja se, da se eni priselijo oziroma pridejo v Slovenijo 31. (avgusta) in 1. (septembra) pridejo v šolo.«

Izvajajo tudi pripravljavnico za učence prvega, drugega in tretjega triletja, ki poteka celo šolsko leto, vsak dan in ni oblika dopolnilnega pouka slovenščine. Namen pripravljavnice je, da učenci razvijajo svoje besedišče in komunikacijo. Če učenec dovolj napreduje, lahko z obiskovanjem tudi preneha. Učence in starše šola za obiskovanje pripravljavnice zelo motivira. Obisk je tudi zato zelo zadovoljiv, pa tudi napredki so vidni. Učitelji uporabljajo različno gradivo in pripravljavnico oblikujejo kar se da zanimivo in didaktično bogato. Multiplikator z mlajšimi učenci uporablja slikovni material in risanje. Začenjajo z usvajanjem konkretnih predmetov, ki jih obkrožajo. Pri starejših otrocih si strokovni delavci komunikacijo olajšajo s povezovalnim

jezikom (na primer angleščino). Učiteljica slovenščine se s starejšimi učenci igra tudi »otroške igre«, na primer: iz papirja izdelajo žabe in izvedejo tekmo, katera hitreje skače, pri tem pa morajo učenci komentirati: »Žabe so se pognale v strašen boj. Tečejo, skačejo, prišle so do ovire, ne morejo čez ...«. Igra je zabavna, a tudi zahtevna in jo morajo večkrat ponoviti. Samostojno ali v skupinah pripravljajo krajše projektne naloge, na primer: Predjamski grad, živali v gorah ipd., ki vključujejo ogled posnetkov in branje literature. Uporabljajo tudi individualne naloge, ki vključujejo snov, ki jo učenci obravnavajo pri ostalih predmetih. Zato je potrebno tudi sodelovanje z ostalimi učitelji, ki poučujejo učence priseljence. Po multiplikatorjevih izkušnjah je prednost pri mlajših otrocih, da se hitreje učijo, so veliko bolj odprti, so manj v zadregi in jim ni nerodno tudi, če česa ne znajo ter učenje doživljajo kot igro. Meni, da je za poučevanje dovolj gradiv, vendar opaža, da jih strokovni delavci ne poznajo dovolj in opozarja na pomen fakultet in seminarjev. Opozori tudi na učni načrt za učenje slovenščine kot tujega jezika. Meni, da je pomembno predvsem, da se besedišče utrjuje in da se besed ne pozablja.

Na šoli si želijo še več poučevanja slovenščine, saj se zavedajo, da je trenuten obseg poučevanja premajhen.

Pri slovenščini pouk nikoli ne poteka v dveh jezikih. Zahtevnejša berila, ki jih tujci ne bi razumeli, prilagajajo na primer tako, da učiteljice same napišejo krajše, preprostejše besedilo, ki ga učenci preberejo. Tako lažje razumejo vsebino in sodelujejo pri pogovoru in pri analizi besedila. Preberejo tudi pravo berilo, vendar bi bilo samo to za razumevanje premalo. Potrebno je veliko individualizacije in diferenciacije.

Tudi učenci in starši, ki so sodelovali v intervjuju, ko so se preselili, niso znali govoriti slovensko in slovenščine niso razumeli. Intervjuvani učenec je med poukom zaradi nerazumevanja spal, prepisoval in pisal, kakor so narekovali.

Povedali pa so, da če pri pouku nečesa ne znajo povedati v slovenščini, lahko to pojasnijo tudi v maternem jeziku in jih učitelji razumejo. To jim močno olajša sodelovanje. Intervjuvani starši slovensko sicer razumejo, očetje nekoliko bolj, vendar slabše govorijo. Intervjuvani mami sta obiskovali tečaj, vendar sta po nekaj mesecih prenehali, ker sta se počutili neprijetno.

SODELOVANJE STARŠEV S ŠOLO

Strokovni delavci imajo s sodelovanjem staršev različne izkušnje. Večina od njih pripoveduje, da so manj odzivni, izkušnje pa kažejo tudi, da so pripravljene sodelovati, če so jim stvari (projekti) predstavljeni in osmišljeni. Starši so obremenjeni z delom in preživetjem, zato so manj ambiciozni in ne pričakujejo veliko od svojih otrok. Ti so velikokrat prepuščeni samim sebi, velikokrat ne poznajo niti kraja, v katerega so se priselili. K sodelovanju jih najverjetneje pritegne tudi strokovni delavec s priseljenjskimi koreninami (ravnatelj, multiplikator). Šola za starše pripravlja delavnice na temo vzgoje, delavnice, na katerih se starši lahko izkažejo na področjih, ki so jim blizu (na primer kuharska delavnica za mame), bazar, kjer prodajajo izdelke iz delavnic ali jih izdelajo starši. Intervjuvani starši dokaj redno obiskujejo govorilne ure, vendar glede na njihovo pripovedovanje ocenjujemo, da na govorilnih urah predvsem poslušajo učitelja.

SKLEP

Na območjih predstavljene osnovne šole s statusom medkulturne se pojavlja »prostorska koncentracija priseljencev« (Verlič Christensen 2002), saj je velika večina tamkajšnjih prebivalcev priseljenih, zato šola obiskuje velika večina učencev priseljencev. V šoli cenijo različnosti svojih učencev in jim prilagajajo učni načrt ter učencem priseljencem nudijo različno pomoč in spremljajo njihov napredek.

Šola je odprta in skrbi za dobre medsebojne odnose med vsemi udeleženci ter spoznava in spoštuje različne kulture, saj na njej sobiva več kultur, za kar ima zasluge medkulturna vzgoja.

Zaposleni imajo pozitiven odnos do medkulturnosti, kar pa odraža tudi ravnatelja, ki ga lahko označimo, da je »močan in vplivni vodja«, ki ima, kot je sam povedal, visoka pričakovanja do učencev.

Z nudenjem različne pomoči učencem in prilagajanjem dela strokovni delavci učinkovito poučujejo in omogočajo učinkovito učenje. Šola poskuša vključevati tudi starše, ki pa se različno odzivajo. Vsekakor šola označujemo kot učečo se, saj se strokovni delavci na področju medkulturnosti stalno izobražujejo. Šola se vključuje v različne projekte in je hkrati šola, ki svoje izkušnje in znanja lahko posreduje tudi strokovnim delavcem in šolam, ki se z učenci priseljenci srečujejo v manjši meri.

Učenci imajo zelo različne izkušnje pri vključevanju v novo šolsko okolje, intervjuvani učenci pa so povedali, da imajo v glavnem pozitivne izkušnje tako s sovrstniki kot učitelji. Tudi večina staršev nima slabih izkušenj s šolo in strokovnimi delavci. So pa vse intervjuvane mame izjemno skromne. Želijo si uspešno zaključene šole svojih otrok in kakršnokoli delo, da bi družinam omogočili lažje preživljanje.

Lahko povzamemo, da šola krepi socialno kohezivnost in inkluzijo, saj so učenci in učitelji strpni drug do drugega. V šolo sprejemajo vse otroke

in njihova različnost predstavlja za zaposlene izziv in ne problem.

Literatura

Verlič Christensen Barbara (2002) *Evropa v precepu med svobodo in omejitvami migracij*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Viri

Vir 1: Statistični urad Republike Slovenije (2013) *Selitveno gibanje, Slovenija, 2012 – končni podatki*. Dostopno na http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=5635, 24. 4. 2014.

Vir 2: Oddaja Preverjeno. POP TV. Dostopno na http://vid01.24ur.com/2014/03/04/509a203350_61399218-1.mp4, 14. 4. 2014.

Vir 3: Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole (2012). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Dostopno na http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2012/programi/media/pdf/smernice/cistopis_Smernice_vkljucevanje_otrok_priseljencev.pdf, 29. 4. 2014.

Vir 4: Strategija vključevanja otrok, učencev in dijakov migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji. (2007). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. Dostopno na http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/razvoj_solstva/projekti/Strategija_vkljucevanje_migrantov.doc, 30. 3. 2014.